

Hlava VI

Potůček, vlévající se do Škaredky, jemně zurčel a nad obzorem proti stráni stál bílý, kučeravý oblak, který se zdál jakoby podstatně český. Husy štěbetaly a kdesi se ozýval cvrček. Bylo letně, teplo a blaze.

„Inu“, pravil učený husopas, „to je pravda, že takové věci jsou v životopisech svatých všude, jako houska na krámě.“

Učitel a žák seděli na hrázi potůčka a máchali si v něm bosé nohy. Jejich lekce již skončila a nyní se jen tak bavili.

„O Johanně z Arku, čili Panně Orleánské to ví každý. Ale je toho všude spousta. Jak ti říkal ten pošlák o tom vnitřním slově, to se najde u popisování mystických milostí u různých církevních autorů, taky u Jana z Kříže, který je na to oficiální autorita. Ale taky hned varuje, že se nikdy neví, jestli to nedělá vlastně ďábel, a taky, prý, i kdyby to byl Bůh, že se na to nesmí dbát.“

Vypadá to skoro, jako kdyby mezi řádky naznačoval, že je to vlastně všechno bláznovství, jenomže se to neodvažuje říct na plno. Ale to se v těch církevních kruzích vykládá taková anekdota — už ani nevím z čeho to mám — ale četl jsem to někde:

Svatý Alfons Rodríguez — to byl jezuitský fráter, tedy bratr lajk a dělal jim vrátného v koleji na Majorce nebo na Minorce, v šestnáctém století, myslím. No, a ten Rodríguez měl taky tu milost, že na něj mluvil Bůh.

Teď ten rektor potřeboval poslat nějaké tři novice někam do Španělska na pevninu, myslím, že do

Barcelony, ale to už nevím přesně, tak nařídil tomu Rodríguezovi, aby se zeptal Boha, jak se jim popluje.

No ten to udělal a dostal odpověď:

Será una navegación de oro — to znamená, že to bude plavba ze zlata. Tak je tam teda směle poslali, ale loď zajali afričtí piráti a jezuiti za ně museli platit výkupné ve zlatě — tak taková že to byla zlatá plavba.

A to se uvádí jako příklad, že ten mystik nemá být drzej a chtít používat Boha jako kartárku.

Tak nějak to bylo, přesněji si to už nepamatuju a podívat se nemůžu, protože moje knihy má švec Papučka.

Proč mi zabavil právě knihy, Bůh suď. Vím, že umí stěžít číst i česky.

No, to je teď už všechno jedno. Jinak, to se ví, světští rozumáři by řekli, že lidí, kteří slyší mluvit Boha je v každém blázinci habaděj.

Jak to je? — Co já vím? Já nejsem ani bohoslovec, ani psychiatr. Já jsem, můj milej, jenom starej, hloupej kantor, kterej musí na starý kolena pást husy.

Tak už běž, Vilíku, ať tě teta neshání. —“

„Ten Urban? — No, to byl Urban Grandier, ten žil ve Francii v první půli sedmnáctého století, byl farářem v Loudunu. Toho právě obžalovaly nějaké tam jeptišky, že za nimi **dábelskou** mocí leze a způsobil jim posedlost **dáblem**. Ale toho tenkrát ještě upálili. Roku 1634, myslím, že se to stalo. Jenže ty jeptišky se ani potom neuzdravily. Blbnuly dál a nakonec se z toho zbláznili ještě taky asi tři páteři. Trvalo léta, než to zase přestalo.

No, ale teď už opravdu běž.“

Na západ od Ryboví, po obou březích řeky Škaredky, se nacházejí v Předzpěvu zmíněné dvě nepracující sklárny. Jednu je vidět již zdaleka na stráni, kolem které se vytvořily další kopce z popela a škváry, jež se tam po generace vyvážely při každém vymetání sklářské pece. Druhá není z údolí Škaredky vidět, neboť je skryta až za obzorem, za táhlou oblinou stoupajících polí. Dojde se k ní hlubokým, temným úvozem pořád na jih a vzhůru do kopce, mezi nepřilíš úrodnými rolemi, jež na podzim či z jara rozrývá pluh a obnažuje rezavou ornici barvy liščího chvostu.

Tato sklárna, bývalá lahvárna, je podstatně rozpadlejší, než prve zmíněná ruina. Bývalý dům huřmistrův dosud stojí, ale třídní profil z něj již hodně oprýskal, a zahrada za ním již rovněž ztratila plot i sociální postavení. Zůstalo z ní pouze něco přestárých a neudržovaných štěpů, u kterých nižší větve okusují kozy a nečetné hrušky a jablka k podzimu očesává dědek, který za skrovný plat na objekt theoreticky dohlíží. Jeho přítomnost, kromě již zmíněných koz a kouře, občas stoupajícího z komína domu, zvěstuje také chatrné prádlo na šňůře, povívající jako signální prapory. Vlastní tovární hala už dávno ztratila střechu a mnoho cihel si odvezli občané na stavbu chlívků i obytných prostor, ale tovární komín dosud pyšně strmí proti obloze a jdou-li mraky, zdá se, jakoby jel. Podobně stojí dosud i některé budovy pomocné.

U jedné z těchto budov stanul Vilém Zurda. Byla to budova dosti vysoká, zděná a dosud šedě omítnutá, pokrytá střechou z prken, na kterých byl přibitý dehtový papír, ale ten se místy již odlupoval. Mezi střechou a koncem zdiva byl volný prostor, jakoby jakási půdička, prostě prázdná díra, na způsob dlouhého okna, či velmi nízkých dveří.

Budova byla vyztužena železnými traversami, které vykukovaly z přední fronty, asi tak, jako jsou staré domy, hlavně v germánských zemích, prokládány trámy.

Vilém Zurda strčil tužku za ucho a sešit za tričko a přistoupil ke kolmé traverse, která nejvíc vyčnívala ze zdiva. Stavební traversy jsou, jak známo, profilované, aby měly malou váhu při velké nosnosti, takže v průřezu mají tvar číslice I psané s patkami.

U zmíněné traversy byla celá horní půlka jedničky mimo zdivo.

Vilém Zurda se chytil rukama za okraj profilování a bosýma nohama se opřel o zeď. Tímto způsobem hbitě stoupal po traverse do okénka, s opičí obratností, vlastní malým chlapcům.

V prostoru pod střechou, na půdičce, neboli hůře, jak se tomu též někde říká, bylo seno, totiž otava, kterou zde schraňoval dědek — strážce pro své kozy a králíky. Způsob, jak se tam seno dostalo, vyplýval ze silného lana a plachty, pohozených v koutě a z kladky, přivrtané k hornímu střešnímu trámu na samém jeho vnějším okraji. Zurda vylezl na pahorek sena a soukal se, mezi ním a střechou, po břiše dál.

Za okamžik dospěl k jakési kolmé šachtě v seně, vyztužené po stranách bednami bez vík a den (totiž že neměly dna). Zurda se do této šachty spustil a stanul na betonové podlaze, ze které se poněkud zdvíhala jakási čtvercová vyvýšeninka, krytá železným víkem, na způsob známých poklopů hydrantů. Poklop nedoléhal, neboť na jedné straně byl betonový okraj již udrolen a z této díry vycházelo tajemné světlo.

Zurda zaklepal ve zvláštním rytmu na poklop, což znělo kovově a dutě. Nato se poklop otevřel a Zurda se ponořil do zlatého čtverce. Poté se opět setmělo až na původní nepatrnou škvíru.

Lahvárna byla za doby svého rozkvětu značně zautomatisovaná, což také přispělo k jejímu pádu. Majitel se při zavádění nových strojů vlastní konstrukce tak zadlužil, že když přišly horší časy, nemohl splácet a firma se položila.

K tomu přispělo též to, že automaty nepracovaly bezvadně, vytvářely občas mnoho zmetků, nebo se výroba zastavovala vůbec. Kromě toho pozorovaly odbory sklářských dělníků zautomatisovanou fabriku na láhve se značnou nedůvěrou a podezřením a dělaly co mohly, aby se věc neuchytila a nerozšířila.

Po automatisaci měla lahvárna neustále trápení se stávkami a nenápadnou sabotáží.

Majitel, jakýsi inženýr Král, který továrnu zdědil po svém prastrýci Aloisu Krallem (pravopis Král a Krall, ba i Kralle, se v rodině střídaly a měnily podle zeměpisných a politických okolností) se také více zajímal o automatisaci než o obchodní stránku vedení továrny, a tak ani tak nebyly podmínky pro prosperitu.

Po likvidaci továrny a vyrovnání se Král stal ředitelem jiné sklárničky v Sudetech, u nějakého příbuzného Kralleho, ale snažil se o automastisaci i tam, a tak nakonec ho příbuzní vsadili do blázince.

Zde pokračoval ve výpočtech a konstrukci zautomatisovaných výroben, což mu ošetřovatelé, na příkaz lékaře, brali a pálili, aby nebyl podporován ve svých bludech. Vykládal každému, že předběhl svou dobu a že je mučedníkem svého přesvědčení, že v budoucnosti, nyní již nepřilíš vzdálené, bude taková a ještě lepší automatisace běžná. Ukazoval jim *R.U.R.* od Karla Čapka a prohlašoval, že spisovatel, s jasnozřivostí géniium vlastní, předpověděl budoucí vývoj, že však roboti nebudou vypadat jako lidé,

ale jako stroje — stroje, nadané inteligencí, nebo, chcete-li, složitými instinkty, jako včely. Tyto fantasmie šilencovy vyvolávaly u citlivějších osob hrůzu a lítost, u normálních pak veselost.

Ošetřovatelé, když se svými přáteli oslavovali nějakou příležitost při řízném truňku, často si přivedli inženýra Krále, aby jim přednášel o robotech a automatisaci, a salvy smíchu nebraly konce. Z počátku se o diagnose pochybovalo a vyskytl se i názor, že Král je pouze fantastický, nepraktický a nediplomatický, ale že jeho vynálezy mají vlastně zdravé, reálné jádro.

Poruchu myšlení prokázal však jednoznačně tím, když vykládal, že je možno napodobit myšlení člověka pomocí reléových systémů na způsob telefonní centrály a že zcela automatická továrna by musela mít zvláštní vedlejší budovy, obsahující tyto elektrické mozky robotů. Tyto budovy označoval na svých plánech jako „mozkovny“, kterýžto bizarní neologismus neušel pozornosti psychiatrů. Dotázán na mozkovny, ing. Král dále prohlásil, že jich bude třeba jen v první fázi vývoje automatisace, dokud nebude nalezena technologie, která by umožnila zrealizovat logické operace na nějakých menších elementech. Tím teprve byla diagnosa, bohužel, jasná.

Ale jeho původní automatická lahvárna nebyla ještě tímto způsobem zautomatisovaná a myšlení za stroje obstarávali lidé. Stroje prováděly jen mechanické úkony. Byly poháněny parostrojem, či snad parní turbinou. Důmyslné vynálezy Ing. Krále, jakož i vlastní parní stroj, byly již dávno prodány do starého železa. Ze systému zbyl pouze veliký parní kotel, umístěný ve zvláštním domečku, na jehož půdičce hlídač zřícenin schovával seno.

V tomto kotli se pak konala tajná shromáždění kluků z Ryboví.

Skrejvandu objevili synové pošťáka Rudolfa, Jarda, Jirka a Luboš, neboť doručovatel jeden čas bydlel s rodinou v jakémsi podnájmu u hlídače v bývalém huťmistrovském domě.

Kotel bylo těžko ukrást, neboť to by předpokládalo zbourání nápadného domečku, čehož by si poručníci znesvéprávněného vynálezce snadno povšimli, i kdyby jenom zdálky jeli kolem. Rudolfovi synové zde také vévodili tajným dýchánkům až dodnes.

Atmosféra byla hutná, neboť nezletilci pokuřovali. Kromě toho čadily též četnější svíce, jimiž bylo doupě osvětleno. Vilém Zurda usedl na trubky, až to zadunělo, přijal od Luboše žváro a oheň a zaposlouhal se do konversace.

Ta byla vždy velmi zajímavá. Kromě kouřením zabývali se shromáždění hoši hlavně t.zv. sprosťáčením, t.j. hovorem o sexuálních záležitostech. Tyto trapné a mrzce infantilní sedánky jim samotným naopak připadaly jako projev dospělosti, tajemna a odboje.

Nesmíme totiž zapomenout, že v době, o které píšeme, nebylo o nějaké permisivitě, sexuální výchově atd. ani potuchy a výchova dítek se dala tradičním, brutálním způsobem.

Ačkoliv Jan Amos Komenský odstranil mrskání ze škol theoreticky již v 17. století, dělalo se to vesele dál i za republiky, kde bylo, narozdíl od Rakouska, pouze třeba svolení rodičů, snad ani ne písemného. Vzhledem k obecné rozšířenosti pořekadel, jako, že metla vyhání děti z pekla a škoda rány, která padne vedle, mohli pedagogové svolení rodičů i směle předpokládat. Rakouská pokrytecká pruderie sice již ztratila svůj theoretický základ, neboť pryč od Vídně a Říma, nikoliv však svou praktickou aplikaci, a to zejména v prostších vrstvách, neboť lid je, jak známo, neobyčejně konservativní.

Je známou věcí, že největší revolucionáři, pokud mají vskutku proletářský původ, zastávají nejušněrovanější viktoriánskou morálku, a to zcela bez ohledu na články víry, obsažené v Engelsově zjevení o původu rodiny a státu, a na všeobecný pocit, čeho všeho se zřejmě musí týkat revolučnost a odhození okovů lidstva.

Tím nabyla činnost kotelního klubu rázu nesmírné zkaženosti, tajemnosti a nebezpečí, který ji právě výrazně kořenil a pozvedal z prachu všednosti.

Věkem byli všichni asi mezi deseti a čtrnácti, ovšem různých stupňů sexuálního vývoje, který začasť jejich chronologickému věku neodpovídal. Debatnímu klubu právě vévodil Gusto Varga, syn slovenského dřevorubce, který nyní bydlel v podnájmu u hlídacého dědka. Varga již též chodil do hory, t.j. do lesa, ačkoliv byl dosud školou povinný a dětská práce byla oficiálně zakázána.

Vargové měli motorovou pilu, proto vydělávali více, než dřevorubci, pracující tradiční metodou. Dobře zarábali a cigarety, které debatěři pokuřovali, byly z Vargova výdělku. Starý Varga mu totiž nechával volnost a i něco peněz, neboť zastával názor, že ako skoro zarába ani chlap už aj je chlapom, ačkoliv Gustovi bylo teprve třináct. Gusto mezi lesními dělníky ledacos zaslechl, což teď dával k lepšímu tenkým sopránem, neboť byl tělesně dosud zcela dítětem:

Tóna a Lojza, lesní dělníci, si vyčíhali Květuši Panáčkovou, když šla do lesa pást kozu.

Věděli, že nebude žalovat, protože dobytek se v lese pást nesmí a mohl by být za trest švamenberským hajným i sebrán, přičemž vydání by musel nařídit soud, atd.

Vylezli z roští a zastoupili jí cestu.

Chtěla křičet o pomoc, ale přehruli jí sukni přes hlavu a omotali, takže jen huhlala.

Zatáhli ji do mlází a povalili ji do jeleního lože, hlavou k hlubšímu konci.

Pod zadek jí dali trní, aby přirážela, — atd.

Surová povídánka ze života, vykládaná v podrobnostech a obscénním jazykem, chlapce silně vzrušila, takže počali skupinovou samohanu. Zároveň zdůrazňovali svou dospělost též pokušováním.

Při tom vykřikovali zvláště lehtivé sentence příběhu, navzájem se doplňující a odpovídající si na dotazy sprostými slovy.

Mezi masturbanty se těšili pozornosti a úctě čtrnáctiletý Jaroslav Rudolf a předčasně dospělý Vilém Zurda, pro rozměry a srstnatost svých údů a pro závěrečné tryskání.

Tak jim příjemně uplynul zbytek odpoledne, které se venku již počínalo zlatavě naklánět k západu.

Později vylézali, nyní přece jen jaksi zahanbeně, poklopem do sena, spouštěli se jako stádo opic po traverse a rozcházeli se ke svým domovům, když krajina kolem již chladla, růžověla a modrala a bělavé mûrky se rojily v zeleně vonící trávě.

